

УДК 159.923

DOI: 10.31376/2410-0897-2021-1-98-105

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Новікова Олена Олексіївна

учитель початкових класів вищої категорії, заступник директора з виховної роботи
Комунальний заклад Сумської обласної ради «Путивльський мистецький ліцей»
e-mail: novikoval-putivl@ukr.net

Валькова Галина Василівна

учитель початкових класів вищої категорії, вихователь
Комунальний заклад Сумської обласної ради «Путивльський мистецький ліцей»
e-mail: valkovagalina95@gmail.com

Мінливі умови сучасного світу, зміна світогляду суспільства, життєдіяльності, людських цінностей зумовлюють переосмислення шляхів розвитку сучасної системи освіти. Одним із перспективних напрямів інноваційних змін у освітянській сфері, в якій розробляються загальні засади педагогічної інноватики, є формування емоційного та соціального інтелекту особистості як інтегрованого психічного утворення, що виражається в певній реакції людини на конкретну емоційну ситуацію, здатності обробляти «емоційну» інформацію як власну, так і оточуючих людей з метою використання його як основи мислення і прийняття правильного рішення в подальшій діяльності, забезпечення успішного спілкування та соціальної взаємодії.

Ключові слова: освіта, емоційний інтелект, соціальний інтелект, інноватика, інтернет-простір.

Постановка проблеми. Соціально-політичні та соціально-економічні зрушення, які відбуваються в Україні, зумовили суттєві зміни в сприйнятті світу та самих себе молодими людьми. Актуалізуються процеси пошуку власної перспективи в житті, яка б найбільшою мірою відповідала їхнім здібностям і можливостям і водночас реалізація якої дозволила б у майбутньому посісти гідне місце в суспільстві.

У сучасних умовах, коли процес особистісного та професійного становлення молоді людини, отримання бажаної освіти, а згодом і роботи за фахом пов'язані зі значними, часто непередбачуваними труднощами, проблема становлення життєвої перспективи у період юнацтва набуває особливо гострої актуальності.

Знання закономірностей розгортання життєвого шляху особистості виступають необхідною умовою науково обґрунтованого керування розвитком здатності юнаків і дівчат до побудови реального образу бажаного майбутнього.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження проблематики життєвого шляху зробили як зарубіжні (А. Адлер, Е. Берн, Ш. Бюлер, Е. Еріксон, Ж. Піаже, К. Юнг), так і радянські та вітчизняні вчені (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, Є. Головаха, О. Кронік, В. Роменець, С. Рубінштейн, Л. Сохань, Т. Титаренко та ін.). Теоретико-методологічний аналіз їхніх здобутків дає можливість виділити два основні підходи до розгляду життєвого шляху особистості: часового та структурно-сміслового. Існує незначна кількість досліджень, де образ бажаного майбутнього життя розглядається з позиції єдності часового та смислового вимірів (Дж. Келлі, О. Кронік, Т. Титаренко).

Зокрема, за інформацією І. Андреевої (Андреева І. П., 2006), майже 100 років тому Е. Торндайк припустив існування соціального інтелекту. Він визначив його як спроможність людини розуміти інших під час спілкування, встановлювати міжособистісні зв'язки, підтримувати доброзичливі стосунки. Соціальний інтелект розглядався як компонент емоційного інтелекту. Термін «емоційний інтелект» був запропонований Дж. Меєром і П. Саловеєм (Mayer J., Salovey P, 1993). Згодом ідея набула поширення у книзі журналіста і психолога Д. Гоулмана (Goleman D., 1995).

У ході розвитку науки проблемою емоційного інтелекту займалося багато вчених. Згідно з уявленнями авторів оригінальної концепції емоційного інтелекту Дж. Мейєра, П. Саловея, Д. Карузо, емоційний інтелект – це група ментальних здібностей, які сприяють усвідомленню і розумінню власних емоцій і емоцій оточуючих.

Сама ідея емоційного інтелекту в тому вигляді, в якому цей термін існує зараз, виросла з поняття соціального інтелекту, яке розроблялося такими авторами, як Е. Торндайк, Дж. Гілфорд, Г. Айзенк.

Іншою передумовою підвищеної уваги до емоційного інтелекту стала гуманістична психологія. Після того, як Абрахам Маслоу в 50-х роках увів поняття самоактуалізації, в західній психології трапився гуманістичний бум *gaquo*, який породив серйозні інтегральні дослідження особистості, об'єднавши когнітивні й афективні сторони людської природи [1].

Особливо близько до поняття емоційного інтелекту підійшов Х. Гарднер. Згідно з його уявленнями про множинні інтелекти, це психічне явище охоплює широке коло здібностей. Модель Х. Гарднера містить сім основних підвидів (форм) інтелекту, серед яких поряд із традиційними вербальним і логіко-математичним є просторовий, музичний, тілесно-кінестетичний, міжособистісний (*interpersonal*) і внутрішньоособистісний (*intrapersonal*). Внутрішньоособистісний інтелект трактується ним як доступ до власного емоційного життя, до своїх афектів і емоцій: здатність миттєво розрізняти почуття, називати їх, переводити в символічні коди і використовувати в якості засобів для розуміння і управління власною поведінкою *gaquo*. Міжособистісний інтелект, у свою чергу, передбачає здатність спостерігати почуття інших і використовувати ці знання для прогнозування їхньої поведінки. У сумі ці дві останні форми інтелекту і дають емоційний інтелект.

У 1988 році Р. Бар-Он (*Reuven Bar-On*) увів поняття «емоційно-соціальний інтелект» і припустив, що він складається з багатьох як глибоко особистих, так і міжособистісних здібностей, навичок і вмінь, які, об'єднуючись, визначають поведінку людини. Бар-Он уперше ввів позначення EQ – *emotional quotient*, коефіцієнт емоційності, за аналогією з IQ – коефіцієнтом інтелекту. У свою чергу, К. Саарні в 1990 році розглянув поняття «емоційна компетентність» і включив у нього вісім взаємопов'язаних емоційних і соціальних навичок [1].

Один із дослідників гуманістичної хвилі П. Саловеї у 1990 році випустив статтю під назвою «Емоційний інтелект *gaquo*», яка, за визнанням більшості в професійному співтоваристві, стала першою публікацією. Як пізніше написав колега Саловеї Д. Карузо, дуже важливо розуміти, що емоційний інтелект – це не протилежність інтелекту, це унікальний перетин обох процесів [1].

Після декількох років більш детального вивчення проблеми П. Саловеї і Дж. Меєр допрацювали і уточнили запропоновану модель. Другий варіант моделі ґрунтується на уявленнях, що емоції містять інформацію про зв'язки людини з іншими людьми або предметами, при цьому емоції інформують людину про характер цих зв'язків. Зв'язки можуть бути як актуальними, так і уявними. Зміна зв'язків з іншими людьми і предметами приводить до зміни пережитих емоцій.

У контексті такого обґрунтування емоційний інтелект трактується як здатність переробляти інформацію, що міститься в емоціях: визначати значення емоцій, їх зв'язки, використовувати емоційну інформацію в якості основи для мислення і прийняття рішень. Дж. Меєр і П. Саловеї виділили чотири чотири гілки моделі емоційного інтелекту. Кожна з них, у свою чергу, описує чотири сфери здібностей чи навичок, а всі разом – багато сфер емоційного інтелекту.

Ці компоненти розподіляються на ієрархію, рівні якої, за припущенням авторів, освоюються в онтогенезі послідовно. Кожен компонент стосується як власних емоцій, так і емоцій інших людей.

На думку цих учених, емоційний інтелект є сукупністю когнітивних здібностей до ідентифікації, розуміння та управління емоціями. Доведено, що загальний емоційний інтелект учасників освітнього процесу позитивно впливає на організованість, відповідальність та спрямованість колективу в цілому. Узагальнюючи результати дослідження з проблеми емоційного інтелекту, можна визначити п'ять основних компонентів емоційного інтелекту:

- усвідомлення людиною власних емоцій;
- регуляція власних емоцій на основі самоусвідомлення;
- спроможність людини спрямувати власні емоції на досягнення певної мети діяльності;

- емпатія як здатність розуміти емоції інших людей;
- датність підтримувати дружні стосунки з іншими людьми.

У вітчизняній психології ХХІ століття дослідження інтелектів розвивалися в кількох напрямках: вивчення психофізіологічних задатків загальних розумових здібностей (Б. Теплов, В. Небиліцин, Е. Голубєва, В. Русалов), емоційної та мотиваційної регуляції інтелектуальної діяльності (О. Тихомиров), когнітивних стилів (М. Холодна, Я. Пономарьов).

Упродовж останнього часу розвиваються такі нові напрями дослідження, як особливості «імпліцитних» теорій інтелекту (Р. Стернберг), регуляторні структури (А. Піаже), зв'язок інтелекту і креативності (Е. Торренс).

Серед західних учених, які розробляли концепції емоційного інтелекту, були Д. Гоулмен, П. Саловей, Дж. Меєр, Д. Карузо, Г. Гарднер, Р. Бар-Он, С. Хейн, Р. Купер, А. Саваф.

На сьогодні в Україні з'явилися дослідження з проблеми концептуалізації цього феномену, його функцій (Е. Носенко), вивчення EQ як детермінант внутрішньої свободи особистості (Г. Березюк) та показника цілісного її розвитку (О. Філатова).

Формування мети статті. Метою статті є розкриття суті формування емоційного та соціального інтелекту в здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з реформою загальна середня освіта перебуває в стані системного оновлення свого змісту, форм, методів організації освітнього процесу, спрямованого на виконання закону, що знайшло відображення у Концепції «Нова українська школа» [2], Законі «Про освіту» (ст. 12). Мета освіти: всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності [3].

Взаємозв'язок емоційного і соціального аспектів освітнього процесу є сутністю соціально-емоційного навчання, ключовими поняттями якого є «емоційний інтелект» та «соціальний інтелект».

До цієї теми неодноразово звертались представники багатьох наук: педагогіки, психології, соціології, медицини, юриспруденції.

Вивчаючи феномен емоційного інтелекту, вчені доводять, що в умовах сьогодення рівень компетентності фахівця визначається не стільки володінням ним фаховими знаннями й інтелектуальними здібностями, скільки здатністю до швидкої адаптації в середовищі, яке оточує, умінні виражати свої емоції, керувати ними та оцінювати мотиви поведінки, настрої інших, підпорядковувати і скеровувати їх на конструктивне вирішення проблеми; умінні активно співпрацювати, налагоджувати комунікації з іншими, бути позитивно налаштованим на них, обираючи ті способи міжособистісної взаємодії, які сприяють взаєморозумінню, встановленню тісних взаємовідносин, координації спільних дій у досягненні професійного успіху і дозволяють уникати конфліктних, стресових ситуацій, що негативно впливають на психічне здоров'я й породжують синдром емоційного вигорання.

Емоційний інтелект не містить у собі загальних уявлень про себе і оцінку інших. Він фокусує увагу на пізнанні та використанні власних емоційних станів і емоцій оточуючих для вирішення проблем і регуляції поведінки.

Відповідно до описаних вище підходів до розуміння емоцій (особливий тип знання) та інтелекту (сукупність взаємопов'язаних один з одним розумових здібностей) поняття емоційний інтелект визначається як:

- здатність діяти з внутрішнім середовищем своїх почуттів і бажань;
- здатність розуміти відносини особистості, що репрезентується в емоціях, і управляти емоційною сферою на основі інтелектуального аналізу та синтезу;
- здатність ефективно контролювати емоції і використовувати їх для поліпшення мислення;
- сукупність емоційних, особистих і соціальних здібностей, які впливають на загальну

здатність ефективно справлятися з вимогами і тиском навколишнього середовища;
емоційно-інтелектуальна діяльність.

Узагальнюючи вищесказане, можна відзначити, що індивіди з високим рівнем розвитку емоційного інтелекту володіють вираженими здібностями до розуміння власних емоцій і емоцій інших людей, до управління емоційною сферою, що обумовлює більш високу адаптивність і ефективність у спілкуванні. На відміну від абстрактного і конкретного інтелекту, які відображають закономірності зовнішнього світу, емоційний інтелект відображає внутрішній світ і його зв'язки з поведінкою особистості й взаємодією з реальністю [1].

Емоційний інтелект необхідно формувати та розвивати шляхом упровадження в освітній процес психолого-педагогічних технологій цілеспрямованого формування емоційної компетентності, проведення систематичної просвітницької та корекційно-розвивальної роботи. Наслідки емоційної неосвіченості виявляються у значному збільшенні міжособистісних конфліктів, випадків агресії, жорстокості, насильства тощо.

Науковці, як зарубіжні, так і вітчизняні, й досі досліджують проблему формування емоційного інтелекту особистості (учнів різних вікових груп, студентів різних спеціальностей, майбутніх учителів тощо). Сутність характеристики феномену емоційного інтелекту, як індивідуально-особистісного утворення, співзвучна інноваційним тенденціям оновлення сучасної системи освіти на всіх її рівнях.

Інноваційне навчання, за визначенням І. Дичківської, орієнтоване на формування готовності особистості до динамічних змін у соціумі, соціально-адаптаційних можливостей за рахунок розвитку здібностей до творчості, різноманітних форм мислення, а також здатності до співробітництва з іншими людьми [4].

Підставою для висновку, що сутність емоційного інтелекту одночасно пов'язується як з інноваційними тенденціями в освіті, так із ознаками гуманістично орієнтованої педагогіки, є узагальнення наукових поглядів щодо професійно-особистісних якостей освітянина.

У часи медійно-інформаційних технологій та активного віртуального спілкування через соціальні мережі для людини XXI століття гостро постає проблема соціально-комунікативного розвитку, формування емоційного й соціального інтелекту. Численні дослідження показують, що ця проблема пов'язана з недостатнім використанням потенціалу особистісного соціального інтелекту. Відповідно, соціальний інтелект потрібно розглядати як один із пріоритетних чинників успішної соціалізації в інформаційному суспільстві [5].

Дослідники вважають, що не варто говорити про реальні можливості формування та розвитку досягнень соціального інтелекту без досвіду. Важливим є соціальний досвід, потреба в нових відносинах, зміна соціальної ситуації розвитку (перехід від одного етапу життя до іншого). Умовою успішного формування соціального інтелекту є також взаємодія у формі особистісного спілкування.

Виділяють такі критерії соціального інтелекту:

- емоційно-мотиваційні (самооцінка, рівень розвитку емпатії, мотивація взаємодії);
- когнітивні (розумові здібності, розуміння себе і партнера у спілкуванні, сутності ситуації спілкування, прогнозування розвитку ситуації і поведінки партнерів в процесі спілкування);
- поведінкові загальні (навички конструктивної взаємодії та способи моделювання поведінки і впливу на партнера з метою зміни його поведінки).

Соціальний інтелект – це сукупність навичок, які допомагають правильно розуміти поведінку інших людей, здатність до ефективної міжособистісної взаємодії й успішної соціальної адаптації.

Соціальний інтелект має складну структуру, яка визначається не менш ніж трьома факторами, а саме когнітивним, регуляторним та поведінковим.

Дослідники звертають увагу на зв'язок соціального інтелекту та рефлексії. Системна рефлексія дозволяє охопити одночасно і себе, і ситуацію.

Найважливішими складовими цього процесу стають такі важливі здібності: стати на місце іншого, зрозуміти причини вчинків людей у процесі взаємодії; враховувати їх дії у своїй

поведінці; брати участь у колективному обговоренні ситуацій, прогнозувати свою поведінку в соціальних комунікаціях.

Використовуючи всі можливості соціального інтелекту, можна ефективно взаємодіяти з оточуючими, розуміти їх поведінкові особливості, попереджати назріваючі конфлікти.

Формування соціального інтелекту пов'язується з роботою щодо розвитку навичок ефективної поведінки в різних життєвих ситуаціях. Практика показує, що при цьому ефективним є проведення спеціальних тренінгів із розвитку соціального інтелекту. За основу таких тренінгів узяті специфічний напрям освітньої діяльності з розвитку соціального інтелекту на базі навчання засобів психічного відображення соціальної ситуації та оброблення інформації. Отже, саме соціальний інтелект є вирішальним чинником соціально-комунікативного розвитку і вимагає застосування спеціальних методик для його розвитку.

Практика проведення тестування свідчить про ефективність використання невербального стимульованого матеріалу. Оброблення результатів має здійснюватися стосовно кожного суб'єкта і за тестом в цілому на основі ключа й нормативних таблиць для визначення стандартних значень.

На основі такої інтерпретації можна отримати результати формування та розвитку соціального інтелекту в ході соціально-комунікативного дослідження різних освітніх середовищ. Аналіз практики тестування соціального інтелекту дає можливість зробити висновок про значну динаміку розвитку соціального інтелекту, насамперед за рахунок реалізації спеціальних освітніх програм. Зокрема, дослідження вказують на високу ефективність заміни типових програм освітніх закладів спеціалізованими освітніми програмами з розвитку соціального інтелекту як інструменту ефективної соціалізації.

Подібні програми частково орієнтовані на загальні стандарти освіти, але все ж у більшості випадків забезпечують досягнення певного рівня соціально-комунікативного розвитку. Вони мають інтегрований характер, поєднуючи засвоєння первинних соціальних стереотипів поведінки та розвиток універсальних соціальних здібностей як передумови успішного спілкування в процесі колективного навчання.

Зміст таких програм містить: новаторські ідеї, інноваційні психолого-педагогічні технології навчання тощо. Використання спеціально розроблених психолого-педагогічних програм для формування та розвитку соціального інтелекту спрямовано на розвиток комунікації здобувача освіти.

Взагалі, саме в межах таких експериментальних програм забезпечується повноцінний соціально-комунікативний розвиток, оскільки саме так можна отримати уявлення про можливості соціального інтелекту й здатність створити в освітніх закладах повноцінні умови для формування та розвитку особистості.

В основі нового освітнього простору як простору соціалізації – глобальні культурні процеси, оскільки соціалізація за своєю сутністю є культурним процесом. Дослідники визнають інтернет мегафактором соціалізації, який має психологічні та соціально-педагогічні особливості [6].

Ресурси інтернету є новими культурними засобами, які принципово змінюють освітню діяльність і визначають напрями взаємодії освітньої сфери, соціуму та людини. Соціальні функції інтернету виходять за межі освітніх практик і визначаються комп'ютерно опосередкованим спілкуванням у віртуальному просторі. Тому в цілому слід говорити про соціально-освітній та соціально-педагогічний потенціал інтернету як середовища соціалізації, насамперед у контексті поєднання стихійних форм комунікативної взаємодії та вирішення завдань цілеспрямованого становлення соціального інтелекту.

Поєднання віртуальної комунікації та процесів соціалізації характеризує інтернет як середовище особливого типу соціалізації – кіберсоціалізації.

Використання можливостей інтернету в освітньому просторі позитивно впливає на формування медіакультури особистості, вирішення освітніх завдань.

У контексті формування та розвитку соціального інтелекту при аналізі впливу інтернету на характеристики освітнього простору слід відзначити як позитивні, так і негативні

аспекти. Поряд із величезним комунікативним потенціалом, який має інтернет, що дозволяє розгортати інноваційні конструктивні моделі соціальної взаємодії, створюються й ті позиції нестабільності, які розглядаються у сучасному світі як загроза безпеці людей.

В умовах сьогодення інноваційні інформаційно-телекомунікаційні технології, які створюють середовище соціалізації в освітньому просторі, доводиться розглядати як фактор ризику насамперед у контексті формування світогляду та моральних цінностей. Людина прагне до об'єднання, включення себе у суспільство, але в суспільство не в традиційному розумінні, а скоріше до співтовариств, що мають інформаційну природу, соціальних мереж та інших віртуальних просторів інтернету.

Педагоги констатують низький рівень довільності в поведінці сучасної молоді, їхньої здатності до саморегуляції або можливостей керуватися зовнішніми вимогами, зростання імпульсивності та непослідовності, неоднозначне ставлення до необхідності дотримання соціальних норм. Значна частина аморальних вчинків, які здійснюються молодими людьми, пов'язана з їхньою орієнтацією на своєрідні норми, які вступають у суперечність із суспільними. Однією з головних проблем став дефіцит контролю, передусім контролю внутрішнього, що реалізується у вигляді інтеріоризації особистістю психологічно і соціально необхідних обмежень свободи. На сьогоднішній день існує гостра необхідність вирішення проблеми формування соціальними інститутами ефективних траєкторій становлення особистості з урахуванням реалій інтернет-комунікації.

Водночас перед освітою постають складні питання щодо свободи людської екзистенції та рамки її самореалізації, які мають транслюватися у освітньому просторі для забезпечення гуманних пріоритетів процесів соціалізації. Мова йде також про забезпечення сучасною освітою гармонійної взаємодії глобальних складових соціалізації в умовах, коли інтернет постає інтегратором культурного досвіду, нівелюючи національні культурні традиції.

Як вказує М. Кастельс, у глобалізованому світі «місцевості втрачають своє культурне, історичне, географічне значення й реінтегруються у функціональні мережі або в образні колажі, викликаючи до життя простір потоків, що замінює простір місць» [7]. Відповідно, і процес соціалізації як стихійне перебування людини у медіапросторі регулюється мережевими технологіями, інститутами глобального управління на позаісторичних засадах. Інтернет наповнює освітній простір транснаціональними культурними продуктами, які загрожують існуванню соціокультурних основ соціалізації людини гуманного характеру – мови, традицій, національних цінностей, культурного різноманіття, діалогу культур. Саме це примушує розглядати цей простір як простір ризику для кожної людини і для суспільства в цілому.

Висновок. Соціальний інтелект як інтегральна здатність, що визначає успішність спілкування і соціальної адаптації, займає нішу в структурі соціальної обдарованості. Він об'єднує і регулює пізнавальні процеси, пов'язані з відображенням соціальних об'єктів (людини як партнера по спілкуванню, групи людей). До процесів, що його утворюють, належать: соціальна сенситивність, соціальна перцепція, соціальна пам'ять, соціальне мислення.

Емоційний інтелект може розглядатися як підструктура соціального інтелекту і загалом визначається як здатність людини до усвідомлення, управління емоційними станами і почуттями – як власними, так і інших людей, що формуються протягом життя людини у спілкуванні та професійній діяльності.

Одним із перспективних напрямів інноваційних змін в освітянській сфері, в якій розробляються загальні засади педагогічної інноватики, є формування емоційного та соціального інтелекту особистості. Цього потребує час, цивілізаційні перетворення сучасного світу, радикальна зміна традиційних поглядів на людину, її буття, життєві цінності, необхідність переосмислення підходів до завдань і шляхів розвитку сучасної системи освіти. Формування та розвиток емоційного, соціального інтелектів здобувачів освіти є важливою частиною процесу соціалізації в умовах функціонування Нової української школи.

Список використаної літератури

1. Роль емоційного інтелекту у становленні особистості студента-професіонала: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (м. Харків, 29–30 вересня) / уклад. М. А. Нгуен. *Нові педагогічні дослідження*. 2007. № 5. С. 137–140.

2. Закон України «Про освіту»: чинне законодавство станом на 05 червня 2018 року: Офіц. текст. Київ: Алерта, 2018. 120 с.
3. Нова українська школа. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola/> (дата звернення: 01.02.2021).
4. Антон'янц Д. Соціально-емоційне навчання: практика застосування. Онлайн-тренінг. URL: <https://eikids.ru/trening-s-davide-antonyatstsej.html/> (дата звернення: 03.02.2021).
5. Соціальний інтелект як предмет філософських та психологічних досліджень: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (м. Кривий Ріг, 23 квітня 2020) / уклад. М. І. Романенко. Кривий Ріг: Гілея, 2020. № 140. С. 37–40.
6. Братаніч Б. В. Просторовий вимір медіа-освіти. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2015. № 1/3. С. 45–50.
7. Москаленко В. В., Максьом К. В. Підліткова група як соціально-психологічний простір формування гендерної ідентичності особистості. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. Чернівці, 2019. № 1 (13). С. 52–64.

FORMATION OF EMOTIONAL AND SOCIAL INTELLIGENCE IN STUDENTS

Novikova Olena

Higher Category, Primary School Teacher with higher category, Deputy Director for Educational Work
Municipal institution Sumy regional council «Putivl Art Lyceum»

Valkova Halyna

Higher Category, Primary School Teacher, Educator
Municipal institution Sumy regional council «Putivl Art Lyceum»

Introduction. *The changing conditions of the modern world, the changing worldview of society, life activity, and human values determine the rethinking of development ways of the modern education system. One of the promising areas of innovative change in education is the formation of emotional and social intelligence of students, in order to use their thinking and make the right decisions in future activities, ensuring successful communication and social interaction. The socio-political and socio-economic changes that are taking place in Ukraine have led to significant changes in the perception of the world and of themselves by young people. The processes of searching for their own perspective in life, which would most correspond to their abilities and capabilities, and, at the same time, the implementation of which would allow them to take a worthy place in society in the future, are updated. In modern conditions, when the process of personal and professional development of a young person, obtaining the desired education, and subsequently working in the specialty, associated with significant, often unpredictable difficulties, the problem of the formation of life prospects in the period of youth becomes particularly acute. Knowledge of the patterns of development of the life path of the individual is a necessary condition for scientifically based management of the development of the ability of young men and women to build a real image of the desired future.*

Purpose. *The purpose of the article is to reveal the essence of the formation of emotional and social intelligence in students.*

Methods. *The article uses theoretical and empirical research methods on the formation of emotional and social intelligence in students.*

Results. *The study showed a theoretical analysis of the formation of emotional and social intelligence in students.*

Originality. *In the Russian psychology of the 21st century, the study of intellects has developed in several directions: the study of psychophysiological inclinations of general mental abilities, emotional and motivational regulation of intellectual activity, cognitive styles. In the days of media and information technologies and active virtual communication through social networks, the problem of social and communicative development, the formation of emotional and social intelligence is acute for a person of the 21st century. Numerous studies show that this problem is associated with insufficient use of the potential of personal social intelligence. Accordingly, social intelligence should be considered as one of the priority factors for successful socialization in the information society. In Ukrainian psychology of the 21st century researches of intellects developed in several directions: studying of psychophysiological inclinations of the general mental abilities, emotional and motivational regulation of intellectual activity, and cognitive styles.*

Conclusion. *In connection with the reform, general secondary education is in the direction of*

a systematic update of its content, forms, methods of organizing the educational process aimed at implementing the Law, which is reflected in the Concept of «New Ukrainian School», the Law «On Education». The purpose of education: comprehensive development, education and socialization of a person who is capable of living in society and civilized interaction with nature, has a desire for self-improvement and lifelong learning, is ready for conscious life choices and self-realization, responsibility, work and civic engagement.

The relationship between the emotional and social aspects of the educational process is the essence of social and emotional learning, the key concepts of which are «emotional intelligence» and «social intelligence». A generalization is made, which substantiates the need for the formation of emotional and social intelligence in students.

Key words: education, emotional intelligence, social intelligence, innovation, Internet space.

References

1. Nhuien M. A. (Comp.) Rol emotsiinoho intelektu u stanovlenni osobystosti studenta-profesionala [The role of emotional intelligence in the formation of the personality of a professional student]: materials All-Ukrainian. scientific-practical conf. with international participation. (Vol. 5, pp. 137-140). September 29-30, 2007, Kharkiv, Ukraine: Novi pedahohichni doslidzhennia. [in Ukrainian].
2. Pro osvitu (Zakon Ukrainy) [Law of Ukraine «On Education»]. (June 5, 2018). Official. text. Kyiv: Alerta. [in Ukrainian].
3. Nova ukrainska shkola. (Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy) [New Ukrainian school. Ministry of Education and Science of Ukraine]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola/> [in Ukrainian].
4. Antonians D. Sotsialno-emotsiine navchannia: praktyka zastosuvannia [Socio-emotional learning: practice of application]. Online training. URL: <https://eikids.ru/trening-s-davide-antonyatsej.html/> [in Ukrainian].
5. Romanenko M. I. (Comp.). Sotsialnyi intelekt yak predmet filosofskykh ta psykhologichnykh doslidzen [Social intelligence as a subject of philosophical and psychological research]. Materials All-Ukrainian. scientific-practical conf. with international participation. (Vol. 140, pp. 37-40). April 23, 2020, Kryvii Rih, Ukraine: Hileia. [in Ukrainian].
6. Bratanich B. V. (2015). Prostorovyi vymir media-osvity [Spatial dimension of media education.]. *Dyrektor shkoly, litseiu, himnazii*, (1/3), 45-50. [in Ukrainian].
7. Moskalenko V. V., Maksom K.V. (2019). Pidlitkova hrupa yak sotsialno-psykhologichnyi prostir formuvannia hendernoi identychnosti osobystosti [Adolescent group as a socio-psychological space for the formation of gender identity]. *Problemy sotsialnoi roboty: filozofia, psykhologhiia, sotsiologhiia*, 1(13), 52-64. [in Ukrainian].

Отримано редакцією 25.02.2021 р.

УДК 373.2.017.4

DOI: 10.31376/2410-0897-2021-1-105-113

ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ ЯК ФАКТОР СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вознюк Анна Анатоліївна

аспірантка кафедри теорії і практики технологічної та професійної освіти
Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет»
e-mail: a.a.vozniuk@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-1461-149X

У статті висвітлено сутність понять «розвиток дитини», «громадянськість», «громадянське виховання», «громадянське виховання дітей дошкільного віку». Виокремлено основні завдання громадянського виховання дітей дошкільного віку. Визначено етапи особистісного становлення дошкільника в умовах громадянського виховання. Відзначено, що одним із провідних завдань дошкільної освіти і громадянського виховання є забезпечення умов для повноцінного, своєчасного і різнобічного розвитку дитини з метою виховання ініціативної, творчої особистості. Сформовано педагогічні умови громадянського виховання дошкільника. Представлено принципи громадянського виховання дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти. Розроблено рекомендації щодо громадянського виховання дітей дошкільного віку в умовах закладів дошкільної освіти.

Ключові слова: дошкільна освіта, особистість, громадянськість, громадянське виховання, дитина дошкільного віку, вихователь.

Постановка проблеми. В Україні на початку ХХІ ст. кардинальні перетворення в соціокультурній сфері вимагають змін у функціонуванні основних соціальних інститутів